

Cuprins

Prefață	7
1. El Dorado	9
2. Tărâmul pierdut al lui Cain?	34
3. Tărâmul zeilor-șerpi	67
4. Observatorii din junglă ai cerului	96
5. Străinii de peste mări	125
6. Tărâmul baghetei de aur	155
7. Ziua în care Soarele s-a oprit	184
8. Căile cerului	214
9. Orașe pierdute și regăsite	242
10. „Baalbek al Lumii Noi”	281
11. Pământul din care provin lingourile	311
12. Zeii lacrimilor de aur	346
Surse	379
Despre autor	393

1. El Dorado

În prezent, Toledo este un oraș provincial liniștit, situat la sud de Madrid, la aproximativ o oră de mers cu mașina, iar un vizitator al Spaniei ratează cu greu acest loc, deoarece în interiorul zidurilor s-au păstrat monumente ale unor culturi diferite și istoria însăși vorbește.

Conform legendelor locale, începuturile sale datează cu două milenii înainte de epoca creștină și înființarea orașului este atribuită descendenților biblici ai lui Noe. Mulți susțin că numele său provine de la ebraicul *Toledoth* („istoria generațiilor”); casele sale vechi și magnificele locuri de cult mărturisesc creștinarea Spaniei – ridicarea și căderea maurilor și stăpânirea lor musulmană, apoi nimicirea splendidei moșteniri evreiești.

Pentru Toledo, pentru Spania și pentru toate celelalte țări, 1492 a fost un an crucial, pentru că acolo istoria a consemnat trei evenimente importante. Toate s-au petrecut în Spania, un teritoriu cunoscut geografic sub numele de „Iberia” – un nume pentru care singura explicație poate fi găsită în termenul *Ibri* („ebraic”), prin care primii coloniști puteau fi cunoscuți. După ce au pierdut cea mai mare parte a Iberiei în favoarea musulmanilor, regatele beligerante divizate din peninsulă au văzut șansa primei lor uniuni majore, atunci când Ferdinand de Aragon și Isabella de Castilia s-au căsătorit în 1469. După zece ani, ei au lansat o campanie militară pentru a-i înlătura pe mauri și pentru a aduce Spania sub influența catolicismului; în ianuarie 1492, maurii au fost înfrânți definitiv prin cucerirea Granadei, iar Spania a fost transformată într-un pământ creștin. În luna martie a aceluiași an, re-

gele și regina au semnat un edict pentru expulzarea din Spania, până la 31 iulie a acelui an, a tuturor evreilor care nu se vor converti la creștinism. Iar pe 3 august în același an, Cristofor Columb - Cristobal Colon pentru spanioli - a navigat sub steagul spaniol pentru a găsi o rută vestică spre India.

A văzut pământul pe 12 octombrie 1492 și s-a întors în Spania în ianuarie 1493. Ca dovadă a succesului său, el a adus patru „indieni”; pentru a-și susține afirmația că o nouă expediție, mai mare, sub comanda sa, era perfect justificată, a adus cu el câteva obiecte din aur obținute de la băștinași și povești despre un oraș, un oraș din aur, în care oamenii poartă brățări din aur la mâini și la picioare și își împodobesc gâturile, urechile și nasurile cu aur, tot acest aur provenind dintr-o mină fabuloasă de lângă oraș.

Din primul aur adus astfel în Spania din noile ținuturi, Isabella - atât de evlavioasă încât a fost numită „Catolica” - a poruncit crearea unei Custodii, pe care a prezentat-o Catedralei din Toledo, sediul tradițional al ierarhiei catolice din Spania. Și astfel, în zilele noastre, când un vizitator al catedralei este dus să vadă Trezoreria - o cameră protejată de grilaje masive și plină de obiecte prețioase donate Bisericii de-a lungul secolelor - poate vedea, dar nu și atinge, primul obiect din aur adus de Columb.

Acum este știut faptul conform căruia călătoria acestuia a fost mult mai mult decât o simplă căutare a unei noi rute spre India. Dovezi puternice sugerează cum Columb a fost un evreu forțat să se convertească; susținătorii săi financiari, de asemenea convertiți, ar fi putut vedea în acea încercare o cale de a scăpa, ajungând în ținuturi libere. Ferdinand și Isabella au avut viziuni despre descoperirea râurilor Paradisului și a tinereții veșnice. Și Columb însuși a nutrit în secret

astfel de ambiții, dintre care doar unele au fost exprimate în jurnalele sale. El s-a văzut ca cel care ar fi împlinit profețiile antice cu privire la o nouă epocă ce urma să înceapă cu descoperirea noilor ținuturi de la „capătul Pământului”.

Dar Columb a fost destul de realist pentru a recunoaște că, din toate informațiile dobândite în timpul primei călătorii, menționarea aurului a fost cea care a captat cel mai mult atenția. Afirmând că „Domnul îi va arăta” locul enigmatic „unde se găsește aurul”, el a reușit să îi convingă pe Ferdinand și pe Isabella să-i ofere o flotă mult mai mare pentru o a doua călătorie, apoi pentru o a treia deplasare. Până atunci, monarhii și-ar fi trimis diferiți administratori și oameni cunoscuți pentru lipsa de viziune, dar întreprinderea de acțiuni, însărcinați cu supravegherea și intervenția în operațiunile și deciziile amiralului. Conflictele inevitabile au culminat cu întoarcerea în lanțuri a lui Columb în Spania, sub pretextul de a-i fi maltratat pe unii dintre oamenii suveranului. Deși regele și regina l-au eliberat imediat și i-au oferit o compensație financiară, ei au fost de acord cu ideea conform căreia Columb era un amiral bun, dar un conducător rău – și categoric, nu unul care ar fi putut să afle de la indieni adevărata așezare a orașului aurului.

Columb a contracarat toate aceste afirmații cu ajutorul profețiilor și citatelor biblice. El a adunat toate textele într-o carte, *The Book of Prophecies (Cartea Profețiilor)*, pe care a prezentat-o regelui și reginei. Scopul era de a-i convinge că Spania era destinată să domnească peste Ierusalim și că el, Columb, a fost cel ales pentru a realiza acest lucru, întrucât a fost primul care a găsit locul unde se găsește aurul.

Ferdinand și Isabella, crezând în Scripturi, au fost de acord să-l lase pe Columb să navigheze din nou, fiind con-

vinși mai ales de argumentul acestuia că gura râului (numit acum „Orinoco”) pe care a descoperit-o a fost cea a unuia dintre cele patru râuri ale Paradisului; și, după cum spuneau Scripturile, unul dintre aceste râuri cuprindea țara Havila, „de unde provine aurul”. Însă această ultimă călătorie a întâmpinat mai multe greutăți și mai multe neplăceri decât oricare dintre cele trei precedente.

Suferind de artrită, Columb s-a întors în Spania pe 7 noiembrie 1504. Înainte de sfârșitul lunii, Regina Isabella a murit și, deși Regele Ferdinand încă avea o slăbiciune pentru Columb, el a decis să-i lase pe alții să acționeze pe baza ultimului memorandum pregătit de Columb, în care a adunat dovezile ce susțineau prezența unei mari surse de aur în noile ținuturi.

„Hispaniola va furniza majestaților voastre invincibile tot aurul necesar”, i-a asigurat Columb pe sponsorii săi regali cu privire la insula care este astăzi împărțită de Haiti și Republica Dominicană. Acolo, coloniștii spanioli, folosind indienii locali ca sclavi, au reușit într-adevăr să extragă aur în cantități fabuloase: în mai puțin de două decenii, trezoreria spaniolă a primit de la Hispaniola o cantitate de aur echivalentă cu 500.000 de ducați.

După cum s-a dovedit, experiența spaniolă în Hispaniola a căutat să se repete din nou și din nou pe un continent imens. De-a lungul celor două decenii scurte, în timp ce băștinașii au murit sau au fugit, iar filoanele de aur s-au epuizat, euforia spaniolilor s-a transformat în dezamăgire și disperare, pe măsură ce au îndrăznit să acosteze pe țărmuri total necunoscute, în căutarea bogățiilor. Una dintre primele destinații a fost Peninsula Yucatán. În 1511, primii spanioli din

acel loc au fost supraviețuitorii unui naufragiu; dar, în 1517, un convoi hotărât, format din trei corăbii și aflat sub comanda lui Francisco Hernández de Córdoba, a navigat spre Yucatán din Cuba, cu scopul de a procura sclavi, ce urmau să fie folosiți la muncă. Spre uimirea spaniolilor, s-au găsit doar clădiri din piatră, temple și idoli ai zeităților; spre nenorocul locuitorilor (spaniolii au înțeles că își ziceau „Maya”), „s-au găsit, de asemenea, câteva obiecte din aur, pe care spaniolii le-au luat”.

Înregistrarea sosirii spaniole și cucerirea Yucatánului se bazează în primul rând pe raportul intitulat *Relación de las cosas de Yucatán*, scris de Friar Diego de Landa, în 1566 (traducerea în limba engleză de William Gates este numită *Yucatán, Before and After the Conquest - Yucatán, înainte și după cucerire*). Diego de Landa a relatat cum Hernández și oamenii săi au văzut în această expediție o mare piramidă în trepte, idoli și statui reprezentând animale, dar și un oraș vast în interiorul ținutului. Dar, când au încercat să captureze pe câțiva dintre indieni, aceștia s-au avântat neînfricați într-o luptă aprigă, netemându-se nici măcar de focurile aruncate de tunurile de pe nave. Pierderile înregistrate - Hernández însuși a fost grav rănit - au impus retragerea. Cu toate acestea, la întoarcerea sa în Cuba, Hernández a recomandat noi expediții, deoarece „pământul era bun și bogat, datorită aurului său”.

Un an mai târziu, o altă expediție a pornit din Cuba spre Yucatán. S-a debarcat pe Insula Cozumel și au fost descoperite Noua Spanie, Pánuco și provincia Tabasco (astfel au fost numite noile locuri). Înarmați cu o varietate de bunuri pentru schimb și nu doar cu arme, spaniolii au întâlnit de data aceasta atât indieni ostili, cât și indieni prietenoși. Ei au văzut

mai multe edificii din piatră și monumente, au simțit înțepăturile săgeților și ale sulițelor cu vârfuri din obsidian și au examinat obiecte făcute cu măiestrie. Multe erau confecționate din piatră, obișnuită sau semiprețioasă; altele străluceau ca aurul dar, la o examinare atentă, s-au dovedit a fi din cupru. Contrar așteptărilor, foarte puține erau obiecte din aur și în regiune nu se găseau mine sau alte surse de aur ori de alte metale.

Atunci, de unde provenea aurul, atât de puțin cât era? Fusesse obținut prin intermediul unui schimb, au spus mayașii. Provenea din nord-vest: acolo, în țara aztecilor, aurul se găsea din belșug.

Descoperirea și cucerirea țărâmului aztecilor, în zona muntoasă a Mexicului, este legată istoric de Hernando Cortés. În 1519, el a navigat din Cuba cu o adevărată armată de unsprezece nave, aproximativ șase sute de oameni și un număr mare de cai valoroși și rari. Oprind, acostând și pornind din nou la drum, el a continuat încet de-a lungul coastei Golfului Yucatán. În zona în care influența mayașă se diminuea și dominația aztecă începea, el și-a stabilit tabăra de bază și a numit-o Veracruz (nume care încă este păstrat).

Acolo, spre marea uimire a spaniolilor, au apărut emisarii conducătorului aztec, oferindu-le nou-veniților salutări și cadouri alese. Potrivit unui martor ocular, Bernal Díaz del Castillo (*Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*, traducere în limba engleză de A. P. Maudslay - *Povestea adevărată a cuceririi Noii Spanii*), darurile includeau „o roată asemănătoare Soarelui, mare ca o roată de car, cu multe desene pe ea, toate din aur fin și un lucru minunat de văzut, despre care s-a spus după aceea că ar valora mai mult de 10.000 de dolari”; apoi, o altă roată, mai mare, „făcută

din argint foarte strălucitor, imitând Luna". De asemenea, o cască umplută complet cu boabe din aur; și un coif realizat din penele rarei păsări *quetzal*¹ (o relicvă încă este păstrată la Vienna's Museum für Völkerkunde).

Iar emisarii au explicat faptul că acestea erau darurile conducătorului lor Moctezuma pentru divinul Quetzal Coatl, „șarpele cu pene”, zeu al aztecilor; un mare binefăcător care a fost forțat cu mult timp în urmă de zeul războiului să părăsească ținutul aztecilor. Însoțit de câțiva adepți, el a mers la Yucatán, apoi a navigat spre est, promițând să se întoarcă în ziua nașterii sale în anul „1 Reed”. În calendarul aztec, ciclul se încheia la fiecare 52 de ani și, prin urmare, anul întoarcerii promise, „1 Reed”, putea avea loc o dată la 52 de ani. În calendarul creștin, aceștia au fost anii 1363, 1415, 1467 și 1519, întocmai anul în care Cortés a apărut la poarta domeniului aztec din apele dinspre est. Purtând barbă și coif, asemenea lui Quetzalcoatl (unii au susținut, de asemenea, că pielea zeului era palidă), Cortés părea să împlinească profețiile.

Darurile oferite de conducătorul aztec nu au fost selectate la întâmplare ci, mai degrabă, erau încărcate de simbolism. Grămada de boabe de aur a fost oferită deoarece aurul era un metal divin ce aparținea zeilor. Discul de argint reprezentând Luna a fost inclus pentru că unele legende susțin faptul conform căruia Quetzalcoatl a navigat pentru a se întoarce în cer, făcând din Lună propria locuință. Coiful cu pene și veșmintele bogat împodobite erau pregătite pentru a fi purtate atunci când zeul avea să se întoarcă. Iar discul de

1. Pasăre specifică faunei Americii Centrale, de mărime mijlocie, cu penaj verde pe spate și galben pe piept, aripi rotunjite și coadă lungă; simbolizează majestatea regală și dorința de libertate și este reprezentată pe stema Guatemalei. (N.trad.)

aur era o reprezentare calendaristică sacră a ciclului de 52 de ani și indica anul reîntoarcerii. Știm că a fost un astfel de calendar pentru că altele ca el, făcute din piatră mai degrabă decât din aur pur, au fost descoperite de atunci (Fig. 1).

Fig. 1

Nu s-a consemnat dacă spaniolii au înțeles sau nu semnificația obiectelor. Dacă au deslușit sensul, atunci nu l-au respectat. Pentru ei, obiectele reprezentau un singur lucru: dovada vastelor bogății care îi așteptau pe tărâmul aztec. Aceste obiecte de neînlocuit se numărau printre comorile care au ajuns la Sevilla din Mexic, pe 9 decembrie 1519, la bordul primei nave încărcate cu comori ce a fost trimisă înapoi spre Spania de Cortés. Regele spaniol Carol I, nepotul lui Ferdinand și suveran al altor teritorii europene ca Împăratul Carol al V-lea al Sfântului Imperiu Roman, era atunci în Flandra, iar nava a fost trimisă la Bruxelles. Tezaurul din aur a inclus, pe lângă darurile simbolice din aur reprezentând figurine de rațe, câini, tigri, lei și maimuțe, un arc din aur și săgeți. Dar mai presus de toate a fost „discul Soarelui”, de 79 de inchi în diametru (2 metri) și gros cât patru reali. Marele pictor și artist Albrecht Dürer, care a văzut comoara ce sosise